

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 330.1:005.336.4:005.94(045)
JEL Classification: G30; M11

ЗАКОНОМІРНОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ НА ОСНОВІ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ

© 2019 АРЕФ'ЄВА О. В., ПОБЕРЕЖНА З. М.

УДК 330.1:005.336.4:005.94(045)
JEL Classification: G30; M11

Ареф'єва О. В., Побережна З. М.

Закономірності інтелектуалізації управління підприємством на основі розвитку бізнес-моделей

Уточнено сутність і розглянуто прояви інтелектуалізації в сучасній економіці. Інтелектуалізацію представлено як особливість світогосподарського розвитку на сучасному етапі, чому сприяють процеси інформатизації. Охарактеризовано вплив інтелектуалізації на розвиток основних форм міжнародних економічних відносин. Надано загальні рекомендації щодо підвищення якості їх інформаційного забезпечення. Удосконалено концептуальні, теоретико-методологічні й прикладні аспекти формування процесу та оцінювання результативності інтелектуалізації підприємств в умовах становлення інтелектуально-знанцевої економіки. Визначено основні закономірності інтелектуалізації діяльності підприємств як розвитку цивілізації та інтелектуальної економіки. Проблема інтелектуалізації діяльності підприємств полягає в ефективному управлінні бізнес-моделлю на підприємстві для забезпечення відповідності їх характеристик поточним перспективним вимогам підприємства, на які впливають тенденції розвитку відповідної галузі промисловості. Підвищення рівня інтелектуальності корпоративних управлінських систем необхідно для задоволення потреб бізнесу, а саме: керівнику потрібні інтелектуальні бізнес-моделі, що дозволяють перенести відпрацьовані багаторічною практикою управлінські рішення в галузь новітніх технологій, вивільнити інтелектуальний потенціал для стратегічного мислення. Досліджено понятійно-категоріальний апарат інтелектуалізації діяльності підприємства. Акцентовано увагу на відсутності в науковій літературі комплексної характеристики дефініцій, які характеризують особливості інтелектуального розвитку суб'єктів господарювання. Зроблено висновок про доцільність використання запропонованих підходів у подальших теоретико-методологічних і прикладних дослідженнях процесів інтелектуалізації.

Ключові слова: світовий досвід, інтелектуалізація економіки, інтелектуалізація управління підприємством, розвиток бізнес-моделей, інтелектуальний потенціал, фактори інтелектуалізації, закономірності інтелектуалізації.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-4-111-119>

Рис.: 4. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 19.

Ареф'єва Олена Володимирівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри повітряного транспорту, Національний авіаційний університет (просп. Любомира Гузара, 1, Київ, 03680, Україна)

E-mail: lana-2009-19@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5157-9970>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/U-4226-2018>

Побережна Заріна Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра економіки та бізнес-технологій, Національний авіаційний університет (просп. Любомира Гузара, 1, Київ, 03680, Україна)

E-mail: zarina_www@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6245-038X>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/T-8659-2018>

УДК 330.1:005.336.4:005.94(045)
JEL Classification: G30; M11

Арефьева Е. В., Побережная З. М. Закономерности интеллектуализации управления предприятием на основе развития бизнес-моделей

Уточнена сущность, и рассмотрены проявления интеллектуализации в современной экономике. Интеллектуализация представлена как особенность мирохозяйственного развития на современном этапе, чему способствуют процессы информатизации. Охарактеризовано влияние интеллектуализации на развитие основных форм международных экономических отношений. Предоставлены общие рекомендации по повышению качества их информационного обеспечения. Усовершенствованы концептуальные, теоретико-методологические и прикладные аспекты формирования процесса и оценки результа-

UDC 330.1:005.336.4:005.94(045)
JEL Classification: G30; M11

Arefyeva O. V., Poberezhna Z. M. Regularities of Intellectualization of Enterprise Management Based on Development of Business Models

The essence of intellectualization is clarified, and its manifestations in the modern economy are considered. Intellectualization is presented as a feature of the world economic development at the present stage, which is facilitated by the processes of informatization. The influence of intellectualization on the development of the main forms of international economic relations is characterized. General recommendations on improving the quality of their information support are provided. The conceptual, theoretical, methodological and applied aspects of forming the process of intellectualization of enterprises and evaluating its effectiveness in the formation of the intellectual and knowledge

тивності інтелектуалізації підприємств в умовах формування інтелектуально-знанцевої економіки. Определены основные закономерности интеллектуализации деятельности предприятий как развития цивилизации и интеллектуальной экономики. Проблема интеллектуализации деятельности предприятий заключается в эффективном управлении бизнес-моделью на предприятии для обеспечения соответствия их характеристик текущим перспективным требованиям предприятия, на которые влияют тенденции развития соответствующей отрасли промышленности. Повышение уровня интеллектуальности корпоративных управленческих систем необходимо для удовлетворения потребностей бизнеса, а именно: руководителю нужны интеллектуальные бизнес-модели, позволяющие перенести отработанные многолетней практикой управленческие решения в область новейших технологий, высвободить интеллектуальный потенциал для стратегического мышления. Исследован понятийно-категориальный аппарат интеллектуализации деятельности предприятия. Акцентировано внимание на отсутствии в научной литературе комплексной характеристики дефиниций, характеризующих особенности интеллектуального развития субъектов хозяйствования. Сделан вывод о целесообразности использования предложенных подходов в дальнейших теоретико-методологических и прикладных исследованиях процессов интеллектуализации.

Ключевые слова: мировой опыт, интеллектуализация экономики, интеллектуализация управления предприятием, развитие бизнес-моделей, интеллектуальный потенциал, факторы интеллектуализации, закономерности интеллектуализации.

Рис.: 4. Табл.: 1. Библ.: 19.

Арефьева Елена Владимировна – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры воздушного транспорта, Национальный авиационный университет (просп. Любомира Гузара, 1, Киев, 03680, Украина)

E-mail: lena-2009-19@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5157-9970>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/U-4226-2018>

Побережная Зарина Николаевна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра экономики и бизнес-технологий, Национальный авиационный университет (просп. Любомира Гузара, 1, Киев, 03680, Украина)

E-mail: zarina_www@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6245-038X>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/T-8659-2018>

economy are improved. Regularities of intellectualization of enterprises as the development of civilization and the intellectual economy are determined. The problem of intellectualization of enterprises is in effective management of the business model in the enterprise to ensure that its characteristics correspond to the current long-range requirements of the enterprise, which are affected by the development trends in the relevant industry. Increasing the level of intelligence of corporate management systems is necessary to meet the needs of an enterprise, namely: the leader needs intelligent business models to transfer management solutions worked out over many years of practice to the field of the latest technologies, to release the intellectual potential for strategic thinking.

Keywords: international practices, intellectualization of the economy, intellectualization of enterprise management, development of business models, intellectual potential, factors of intellectualization, regularities of intellectualization.

Fig.: 4. Tabl.: 1. Bibl.: 19.

Arefyeva Olena V. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Professor of the Department of Air Transport, National Aviation University (1 Lubomyra Husara Ave., Kyiv, 03680, Ukraine)

E-mail: lena-2009-19@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5157-9970>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/U-4226-2018>

Poberezhna Zarina M. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Economics and Business Technology, National Aviation University (1 Lubomyra Husara Ave., Kyiv, 03680, Ukraine)

E-mail: zarina_www@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6245-038X>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/T-8659-2018>

Вступ. У сучасних умовах господарювання фокусується увага на питанні підвищення конкурентоспроможності національної економіки на основі активації процесу інтелектуалізації у всіх сферах господарської діяльності. Проте існує низка проблем, які гальмують перехід до якісного нового напрямку соціально-економічного розвитку з посиленою роллю людського капіталу в контексті впровадження переваг економіки знань.

Інтелектуалізація економіки є складною системною економічною категорією, методологія і оцінка якої потребують застосування як системного підходу, так і комплексного підходів через необхідність обґрунтувати управлінські рішення в умовах обмеженості ресурсів. Це обумовлено, по-перше, потребою в її характеристиці на різних рівнях управління – особи, підприємства, секторально-галузевому, регіональному та загальнодержавному; по-друге, необхід-

ністю моніторингу і діагностики не лише в статистиці, але й у динаміці, в структурному аспекті; по-третє, доцільністю визначення міри ефективності використання не настільки використовуваного капіталу, як реалізації інтелектуального потенціалу; по-четверте, необхідністю надання висновку щодо ефективності державної політики в аналізованій сфері; по-п'яте, формуванні висновку щодо ролі інтелектуалізації в процесі розвитку національної економіки. Незважаючи на наявність чисельних досліджень при визначенні сутності інтелектуалізації, механізму її впливу на вартість підприємства, визначення структури та виявлення інтелектуальної складової в управлінні та капіталізації, визначення сфер впливу інтелектуалізації на соціальний та економічний розвиток, актуальними залишаються подальші наукові пошуки вирішення проблеми розвитку та стимулювання інтелектуалізації в процесі підвищення кон-

курентоспроможності, а також створення та визначення ринкової вартості підприємства. Тому це актуалізує проведення досліджень у галузі управління інтелектуалізацією підприємства на основі розвитку бізнес-моделей та визначення закономірностей цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інтелектуалізації економіки та соціально-економічного розвитку в останні десятиліття ставилась провідними світовими вченими, серед яких: А. Герман [12], П. Друкер [13], В. Іноземцев [11], М. Кастельс [14], Б. Санто [5], Г. Ступнікер [15] та ін. Теоретико-методологічні та прикладні засади формування та використання інтелектуального і людського капіталу, потенціалу, ресурси та інтелектуалізація як явище нового типу економічних відносин та економіки знань досліджено у працях вітчизняних учених, таких як: О. Арєф'єва, С. Пілецька [1], Т. Лепейко [18], І. Мягких [10], О. Полоус [17], С. Сардак [2], А. Самоїленко [3], Л. Ракова [6]. Суттєвий внесок у дослідження ефективності застосування поняття інтелектуального капіталу, підходів до визначення його складу та структури, інтелектуалізації, інноваційного розвитку внесли світові дослідники: С. Міхньова [7], І. Ханін [4] та ін. Але, незважаючи на досягнення в теорії та практиці, значна частина питань залишається об'єктом дискусій і потребує подальшого опрацювання. Дослідження в основному зводяться до аналізу інтелектуалізації суспільства, інтелектуалізації економіки, інтелектуалізації виробництва, інтелектуального капіталу підприємств. Недостатньо уваги приділяється саме інтелектуалізації управління підприємством на основі розвитку бізнес-моделей як складних соціально-

технічних утворень, що також підтверджує актуальність дослідження.

Виклад основного матеріалу. Термін «інтелектуалізація» означає використання інтелектуальних ресурсів людини, активізацію мислення і всіх складових такого складного явища, як інтелект, що об'єднує всі пізнавальні здібності особистості. Використання терміна «інтелектуалізація» в економіці не є новим, оскільки термін «інтелектуалізація» став родовим і виступив основою для таких понять, як «інтелектуальний капітал», «інтелектуальні активи», «інтелектуальні ресурси», «інтелектуальні системи» та ін., в яких підкреслюється інший рівень, якісні зміни в контексті нових вимог, пов'язаних зі зростанням інтелектуальної активності.

На думку Л. Ракова [6], «інтелектуалізація» – це цілеспрямоване розширення масштабу і покращання умов використання знань, підвищення творчих можливостей у межах соціальних систем. Нове розуміння інтелектуалізації проглядається в роботах І. Ханіна [4], присвячених проблематиці інноваційно-технологічного розвитку економіки, торкаючись рівня світового господарства, які стали теоретико-методологічною основою дослідження інтелектуалізації світового господарства. На наш погляд, «інтелектуалізація» означає набуття економічною системою нових якостей, пов'язаних із тим, що вона базується на інтенсивному використанні знань та інформаційному обміні. Вважаємо за необхідне запропонувати сфери інтелектуалізації соціально-економічних систем для подальшої конкретизації як теоретико-методологічних, так і прикладних досліджень (рис. 1).

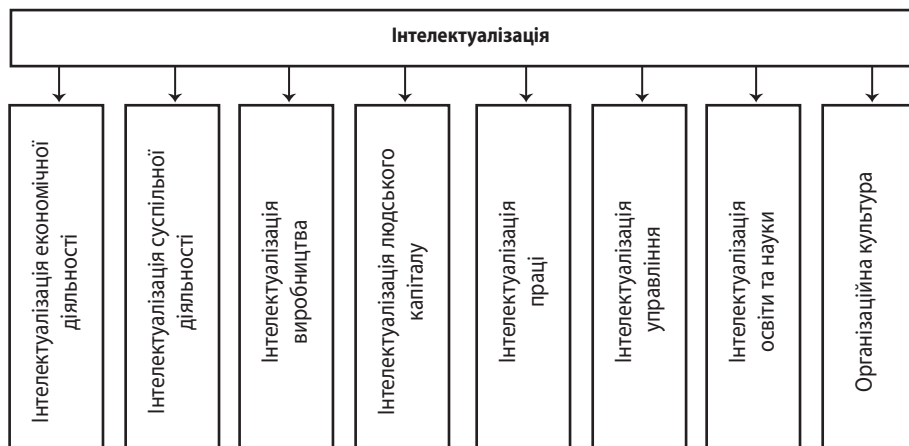

Рис. 1. Сфери інтелектуалізації соціально-економічних систем

Джерело: удосконалено авторами на основі [19]

У цьому контексті важливого значення набуває дослідження участі індивіда в транснаціональній взаємодії через такі показники людського капіталу, як адекватність початкової моделі людського капіталу новому соціальному контексту, можливість застосування отриманих раніше знань у новому середовищі, здатність до створення продукту нового типу в іншому соціальному контексті, здатність до освоєння нових освітніх технологій, можливість адаптації до нових норм, правил і традицій, тобто все те, що робить людину гнучкою і легко адаптивною до жит-

тя і організаційної культури [17]. Саме наявність досвіду підприємства впроваджувати технології інтелектуалізації процесу управління дозволяє оптимізувати час і простір при виконанні необхідних функцій при здійсненні поточної діяльності, а також при перспективному плануванні ринків, конкурентних стратегій та реалізації складових потенціалу підприємства.

Існують різні підходи, за допомогою яких можна порівнювати, ідентифікувати організаційні культури різних організацій. Адже відомо, що компанії відмовляються від

успішних стратегій, бо вони не сумісні або порушують структуру організаційної культури. Тому перед тим, як впровадити нову стратегію, доцільно звернути увагу, чи підходить вона до існуючої організаційної культури. Якщо ні, чи буде виправданий ризик прийняти її при зміні культури. Якщо говорити більш детально, то, перш за все, слід зазначити, що якщо організація націлена на стратегічні зміни, то необхідно приділити увагу існуючій організаційній культурі, яка є важливим інструментом, який орієнтує персонал на загальні цілі підприємства, підтримання належної кваліфікації та прагнення постійного удосконалення знань. Окрім того, організаційна культура містить в собі всі норми, цінності та правила, що формують інтелектуалізацію підприємства, а отже, сприяють інтелектуалізації економіки [18]. Застосування організаційної культури при здійсненні змін дозволяє підприємству нівелювати опір персоналу при опрацюванні програми реструктуризаційних процесів, заснованих на необхідності удосконалення компетенцій в аспекті переосмислення функціональної насиченості їхньої праці. Це створює передумови прискорення прийняття адаптивних рішень і забезпечення необхідними ресурсами потенціалу підприємства.

Насиченість творчими елементами управління підприємством на всіх рівнях організаційної структури сприяє його інтелектуалізації як системи і оптимізації структурних підрозділів, забезпечуючи вчасне виконання завдань і застосування сучасних технологій обробки інформації.

Так, Поляков О. М. вважає, що інтелектуалізація економіки супроводжується:

- 1) розвитком існуючих і появою нових спеціальних послуг, пов'язаних зі сферою знань та інформації, підвищенням якості людського капіталу;
- 2) розробкою нових бізнес-моделей і форм організації інтелектуальної діяльності на підприємствах;
- 3) формуванням інституціонально-правового забезпечення інтелектуальної діяльності, механізмів захисту прав на інтелектуальну власність;
- 4) створенням спеціальних інформаційних систем, баз даних, баз знань, експертних систем, технологій обробки даних. Таким чином, прояви інтелектуалізації сучасної економіки є різноманітними і відкривають нові її особливості. Ці прояви сходять на рівень світового господарства і породжують нові тенденції його розвитку [8].

Інтелектуалізація стає фактором і водночас новим аспектом розвитку кожної з основних форм міжнародних економічних відносин, оскільки зовнішньоекономічна діяльність спонукає впроваджувати підходи і механізми в управлінні функціонуванням підприємств на засадах інтелектуалізації, формування інформаційного забезпечення для розвитку відповідної конкурентної стратегії, моніторингу інтелектуальних ресурсів, впровадження інновацій, тощо (табл. 1).

Таблиця 1

Вплив інтелектуалізації на розвиток основних форм міжнародних економічних відносин

Форми	Вплив
Міжнародна торгівля	Виникають нові форми (механізми) ринків і угод, підвищується якість взаємодії продавців і покупців, прискорюються пошук партнерів і товарів та встановлення контактів; інтелектуалізація переважно означає отримання інформації і знань про ринки, товари, послуги, партнерів у новому форматі і режимі
Міжнародна кооперація виробництва	Створюються нові механізми взаємодії, організації спільної роботи, системи управління, охоплюючи питання контролю, безпеки, впровадження інновацій; інтелектуалізація виявляється у підвищенні якості інформаційного забезпечення, сприянні розробці і впровадженню інновацій
Міжнародний науково-технічний обмін	Створюються нові моделі існуючих форм обміну з більш високою якістю інформаційного забезпечення і, зокрема, моніторингу інтелектуальних ресурсів; виникають нові інформаційні механізми інтеграції наукових співтовариств і взаємодії у межах співробітництва
Міжнародний рух капіталу	Формуються нові платформи для аналітичної роботи, що передують інвестуванню, нові механізми моніторингу ринків капіталу власниками активів та інформаційного забезпечення угод
Міжнародні валютно-фінансові відносини	У рамках спеціальних інформаційних систем створюються нові механізми відносин, методи здійснення розрахунків та інших операцій, інформаційного супроводу угод
Міжнародна трудова міграція	Використовуються нові механізми акумулювання інформації, пошуку вакансій / фахівців, у т. ч. за критеріями навичок; з'явилися професійні «міграційні мережі», а також віртуальна трудова міграція

Інтелектуалізація стає рушійною силою світогосподарського розвитку, принаймні з таких підстав:

- 1) вона створює більш ефективні механізми та інструменти міжнародних відносин із низькими трансакційними та інформаційними витратами;
- 2) вона сприяє розвитку соціальних зв'язків та створенню більш досконалих інститутів;
- 3) вона створює передумови для підвищення ефективності виробництва та обігу, починаючи з мікрорівня.

Економічна діяльність підприємств піддається як позитивному, так і негативному впливу численних залежних і незалежних від діяльності підприємства факторів. Досліджуючи фактори, які впливають на інтелектуалізацію діяльності підприємств, виникає необхідність їх класифікувати, оскільки, на наш погляд, це дозволить визначити більше можливостей для підприємств. Це особливо важливо для вирішення найважливішого управлінського завдання – забезпечення стабільного економічного розвитку підприємства.

Наведена класифікація (рис. 2) розподілена на дві частини: за сферою та за характером впливу.

Як видно з рис. 2, зовнішні фактори – це компоненти середовища, в якому функціонує підприємство. Вони діляться на базові та додаткові. Основним базовим фактором є стан економіки країни в цілому, який визначає умови функціонування підприємства, його контрагентів, рівень і ефективність взаємодії з якими безпосередньо чинить вплив на забезпечення підприємства інтелектуальними ресурсами. Додатковими факторами є наявність державної підтримки підприємств, інфраструктура, що сприяє розвитку підприємств. Внутрішні фактори охоплюють особисті та професійні здібності людей, які керують підприємством. Це і рівень їх психологічної готовності, і рівень мотивації, професійна підготовка та інші фактори. Соціально-психологічні, організаційно-правові та фінансово-економічні фактори взаємопов'язані і характеризуються значним впливом один на одного [16].

Надзвичайно високий рівень різноманіття й складності протиріч і проблем здійснення соціально-економічних трансформацій підприємства, невизначеність та непередбачуваність змін умов його функціонування обумовлюють переважно стратегічний характер управлінських рішень щодо регулювання процесів розвитку підприємства.

Провідне місце в системі категорій, які використовуються для обґрунтування пріоритетів управління розвитком підприємства, посідає формування закономірностей інтелектуалізації підприємства, основними ознаками яких є такі:

- сфера виникнення;
- характер процесної спрямованості дослідження;
- реструктуризація процесів як основа удосконалення;
- характер можливостей розвитку;
- функціональна сфера діяльності підприємства;

- виникнення нових потреб підприємства;
- відповідність організації виробництва її цілям;
- завдання, яке вирішується в ході формування та оцінки потенціалу підприємства.

Закономірності управління відбивають об'єктивно існуючі, істотні взаємозв'язки різних елементів, що повторюються, а також явищ у процесі управління, їх розділяють на загальні й одиничні. Загальні закономірності властиві всім системам управління, а одиничні пов'язані з функціонуванням окремих галузей, підприємств і організацій.

До загальних закономірностей управління можна віднести закономірність відповідності соціального змісту управління формам власності на засоби виробництва; закономірність переважної ефективності свідомого рівномірного управління; закономірність співвідношення керуючих і керованих систем, суб'єкта й об'єкта управління; закономірність посилення процесів поділу і кооперації праці в управлінні.

Для досягнення основної мети підприємства система інтелектуалізації підприємства повинна вирішити такі завдання:

1. Забезпечення інтелектуальними ресурсами, які має в своєму розпорядженні підприємство, і в кон'юнктурі, що склалася на ринку. Це завдання забезпечується шляхом найбільш ефективного кваліфікування персоналу підприємства не тільки за ступенем здібностей до праці у професійній сфері, але й за допомогою широкої підготовки працівника, його ставлення до роботи, креативної ініціативності, вміння приймати управлінські рішення з широкого кола питань.
2. Забезпечення ефективної участі персоналу в діяльності підприємства. Ця задача вирішується шляхом ефективного поєднання інтелектуальних і матеріальних ресурсів, що дає змогу зберегти

Рис. 2. Класифікація факторів, що впливають на інтелектуалізацію діяльності підприємства

Джерело: удосконалено авторами на основі [16]

конкурентоспроможність на цільових ринках, а отже, впливає на забезпечення довгострокової прибутковості підприємства. Своєю чергою, це гармонізує інтереси власників підприємства і його найнятих робітників, стимулюючи, з одного боку, вклад працівників у досягнення необхідних цілей підприємства, а з іншого боку – гарантуючи їм достатній рівень їх соціального захисту [16].

Зважаючи на викладене, пропонуємо для комплексного розуміння та формування процесів бізнес-модель формування підсистеми управління інтелектуально-знаннєвими активами у системі управління підприємством в процесі інтелектуалізації (рис. 3).

Суб'єкти й об'єкти управління пропонуємо розглядати як проміжні стадії єдиного процесу під надбудовою одного суб'єкта управління, щодо яких актуалізуватимуться

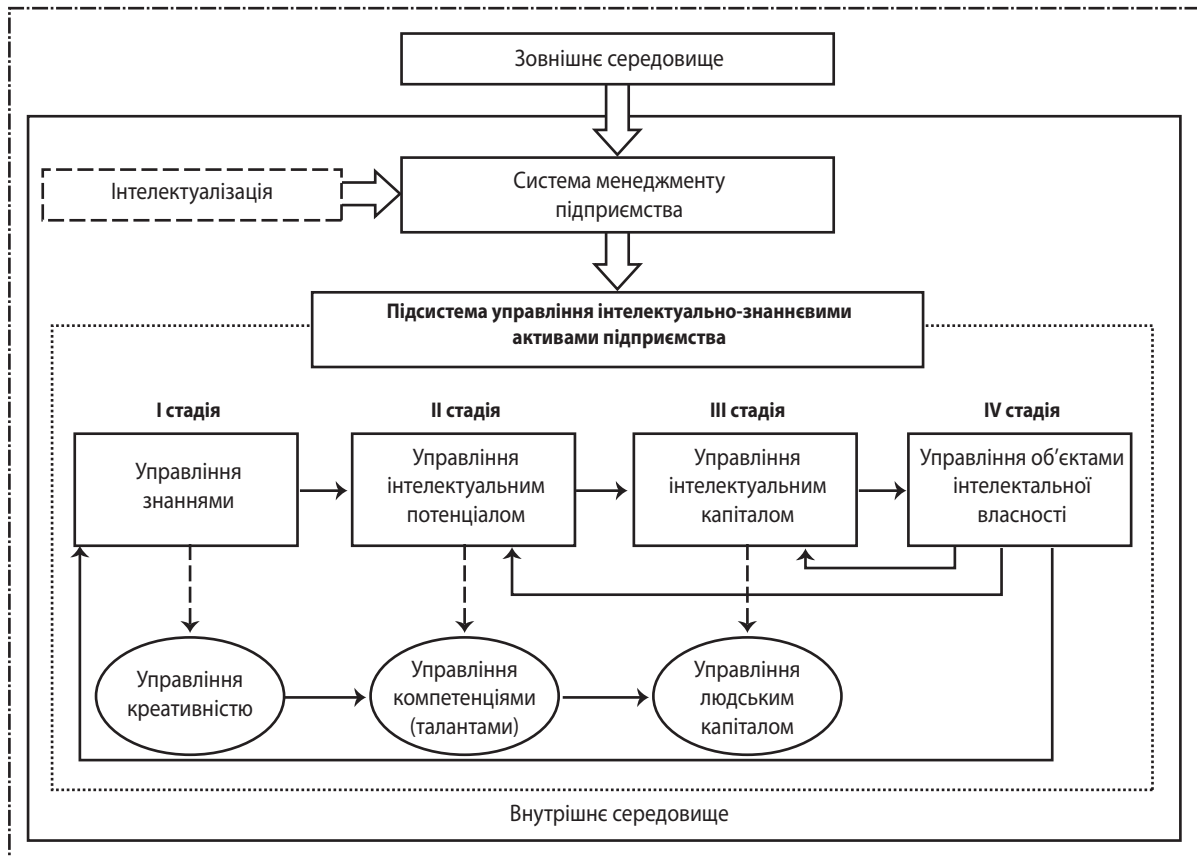

Рис. 3. Бізнес-модель формування підсистеми управління інтелектуально-знаннєвими активами у системі підприємства в процесі інтелектуалізації

Джерело: [9, с. 128]

специфічні функції, методи, мотиватори, інструментарій залежно від об'єктів управління. У цьому контексті основну мету управління інтелектуально-знаннєвими активами підприємств будемо розуміти як зменшення дефіциту інтелектуальної складової у їх генерації та інтеграції, виявлення і сприяння їх дифузії, а також всебічного використання інтелектуальних активів для створення нових, сильніших конкурентних переваг [9].

Водночас бізнес-модель схематично описує логічність вивчення цього багатоаспектного процесу, починаючи від факторів, що є передумовою інтелектуалізації, об'єктів, на які вона спрямована, і закінчуючи елементами моделі, яка охоплює принципи, методи, функції, стратегії та тактики, стадії здійснення процесу, механізми взаємодії суб'єктів, критерії оцінювання (рис. 4).

Пропонуємо використати п'ять основних процесів, що допоможуть сформувати й застосувати бізнес-модель оцінювання ефективності інтелектуалізації підприємства:

I етап – передбачає формулювання мети оцінювання із виокремленням пріоритетів для підприємств, враховуючи їхню специфіку, форму власності, організаційно-правову форму, масштаби діяльності.

II етап – пов'язаний із розробленням критеріїв, тобто з'ясуванням того, що необхідно оцінювати, як це потрібно робити, й визначенням механізму та необхідного інструментарію.

III етап – виконує підготовчі роботи щодо впровадження бізнес-моделі оцінювання ефективності, а саме: планування доступу до необхідної інформації, побудова бізнес-моделі оцінювання, розроблення належної конфігурації опрацювання й розподілу показників.

IV етап – передбачає комплексні заходи щодо управління підприємством на основі напрацьованих критеріїв, тобто практичну управлінську діяльність із критеріями.

V етапом – є, власне, управління самою бізнес-моделлю оцінювання ефективності інтелектуалізації – її ді-

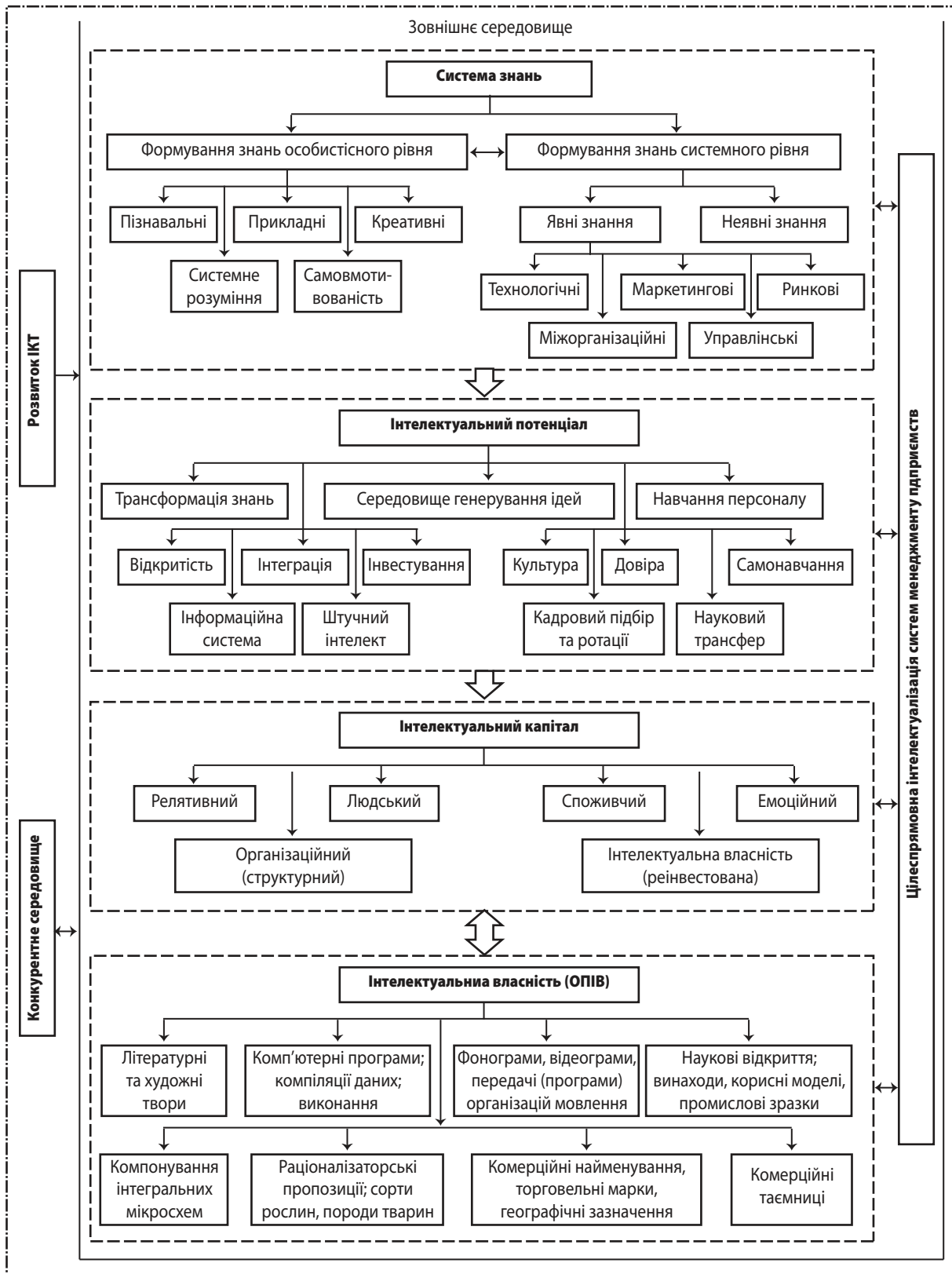

Рис. 4. Бізнес-модель трансформації інтелектуально-знанневих активів підприємств

Джерело: [9, с. 173]

агностування на відповідність критеріїв цілям підприємств та зацікавлених сторін, їх адекватність розвитку зовнішнього середовища, систематичне оновлення, доповнення й удосконалення [9].

Отже, слід зазначити, що блокування будь-якого елемента (на рівнях) економіки як соціально-економічної системи призводить до руйнування зв'язків між елементами та їх невідповідності, а також порушує адаптованість використання ресурсів і функціональних систем підприємства. У діяльності підприємства важливу роль відіграє його інноваційна діяльність, що і є передумовою інтелектуалізації підприємства. Причому набір факторів, які перешкоджають інноваційній діяльності підприємств, такі:

- висока вартість науково-дослідних робіт, а також їх тривалість обмежують кількість суб'єктів бізнесу, які здатні виконувати їх;
- обмежена державна підтримка та фінансування бюджету для розробки та впровадження інноваційних продуктів.
- недосконалість реалізації стимулюючої функції оподаткування інноваційних продуктів через відсутність відповідних пільг [1].

Система оцінки та контролю за результатами діяльності інтегрованої структури включає в себе кілька рівнів: рівень самого формування та рівень учасників інтеграційного процесу. Контроль дає змогу керівництву переконатися у правильності управлінських рішень. Він проводиться у кілька етапів:

- 1) визначення об'єкта контролю;
- 2) розробка плану проведення та визначення відповідальних осіб;
- 3) одержання інформації про досягнуті результати і порівняння їх з відповідними нормативами;
- 4) узагальнення результатів контролю та коригування діяльності [10].

Таким чином, кожне підприємство, яке виходить на світовий рівень, повинно діяти у глобальному інформаційному середовищі, враховуючи у своїй діяльності міжнародні аспекти і вплив, що розширюються. Системи, які ними використовуються для забезпечення інформаційних потоків і обробки даних, повинні максимально відповідати вимогам інтелектуалізації.

Висновки. Інтелектуалізація стала однією з особливостей сучасної економіки. Вона має різні прояви, більшість з яких так або інакше проєктуються на рівень світового господарства. Інтелектуалізація, що тісно пов'язана з інформатизацією, впливає на розвиток усіх основних форм міжнародних економічних відносин, сприяючи їх інтенсифікації, підвищенню якості взаємодій, появі нових тенденцій. Це визначає напрями еволюції світогосподарської системи.

Інтелектуалізація процесів прийняття рішень полягає у налагодженні зв'язків між інформаційними об'єктами, що аналізуються, та особою, що приймає рішення, з автоматизованою системою. Інтелектуальне управління підприємством викликає необхідність створення і застосування методів, моделей та засобів інтелектуалізації інформаційного забезпечення.

Перехід до інтелектуалізації бізнес-моделей економічного зростання неможливий без побудови нового меха-

нізму соціального розвитку, заснованого на збалансованості творчої свободи особистості, підприємницької свободи, соціальної справедливості та конкурентоспроможності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Arefieva O., Piletska S., Arefiev S. The innovative activity of enterprises as a prerequisite for sustainable economic development. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4 (1). P. 1–8.
2. Sardak S., Samoilenko A. National economies intellectualization evaluating in the world economy. *Економічний часопис XXI*. 2014. № 9–10 (2). С. 4–7.
3. Самоїленко А. О. Глобальна інтелектуалізація міжнародного руху людських ресурсів: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.02. Київ, 2016. 20 с.
4. Ханін І. Г. Інституційні передумови функціонування інформаційного простору національної економіки: [монографія]. Донецьк: АРТ-ПРЕС, 2012. 270 с.
5. Санто Б. Технология самопревосхождения. URL: <http://www.mag.innov.ru>
6. Ракова Л. Н., Карпенко К. В. Інтелектуалізація праці та тенденції її розвитку в Україні. *Вісник Східноукраїнського національного університету*. 2012. № 1 (172). С. 206–211.
7. Міхньова С. Г. Інтелектуалізація економіки: інноваційне виробництво та людський капітал. URL: <http://www.harmony.com.ua/text/2216.html>
8. Поляков О. М. Сутність та прояви інтелектуалізації світогосподарського розвитку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 3. С. 84–88.
9. Ситник Й. С. Інтелектуалізація систем менеджменту промислових підприємств: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.04. Львів, 2018. 615 с.
10. Мягих І. М. Основні напрями вдосконалення механізму управління інтегрованими бізнес-структурами (ІБС) авіапідприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер.: Економічні науки. 2014. Вип. 6 (3). С. 46–49.
11. Иноземцев В. Постиндустриальная экономика и «постиндустриальное общество»: терминологические и концептуальные проблемы. *Общественные науки и современность*. 2001. № 3. С. 140–152.
12. Herman A. van den Berg. Models of intellectual capital valuation: a comparative evaluation. 2004. URL: <http://business.queensu.ca/knowledge/>
13. Друкер П., Питер Ф. Задачи менеджмента в XXI веке. М.: Вильямс, 2007. 272 с.
14. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. М.: ГУ ВШЭ, 2000. 458 с.
15. Ступнікер Г. Формування і оцінка інтелектуального капіталу підприємства. *Економічний аналіз*. 2010. № 5. С. 189–192.
16. Хаврова К. С. Методологічні основи інтелектуалізації діяльності підприємства для економічної стабілізації. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 6. С. 121–125.
17. Полоус О. В. Управління мобільністю людського капіталу в умовах транснаціонального бізнесу. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2017. Вип. 3 (59). С. 68–74.
18. Лепейко Т. І., Баркова К. О. Обґрунтування теоретичних засад зв'язку організаційної культури та стратегії підприємства. *Інтелект XXI*. 2019. № 3. С. 66–73.
19. Кісь С. Я. Наукові основи інтелектуалізації діяльності підприємств: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.04. Івано-Франківськ, 2016. 443 с.

REFERENCES

- Arefieva, O., Piletska, S., and Arefiev, S. "The innovative activity of enterprises as a prerequisite for sustainable economic development". *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 4 (1) (2018): 1-8.
- Druker, P., and Piter, F. *Zadachi menedzhmenta v XXI veke* [Management Tasks in the 21st Century]. Moscow: Vilyams, 2007.
- Herman, A. van den Berg. "Models of intellectual capital valuation: a comparative evaluation". 2004. <http://business.queensu.ca/knowledge/>
- Inozemtsev, V. "Postindustrialnaya ekonomika i «postindustrialnoye obshchestvo»: terminologicheskiye i kontseptualnyye problemy" [Postindustrial Economy and «Postindustrial Society»: Terminological and Conceptual Problems]. *Obshchestvennyye nauki i sovremennost*, no. 3 (2001): 140-152.
- Kastels, M. *Informatsionnaya epokha: ekonomika, obshchestvo i kultura* [Information Age: Economics, Society and Culture]. Moscow: GUVShE, 2000.
- Khanin, I. H. *Instyutysiini peredumovy funktsionuvannia informatsiinoho prostoru natsionalnoi ekonomiky* [Institutional Prerequisites for the Functioning of the National Economy's Information Space]. Donetsk: ART-PRES, 2012.
- Khavrova, K. S. "Metodolohichni osnovy intelektualizatsii diialnosti pidpriemstva dlia ekonomichnoi stabilizatsii" [Methodological Bases of Intellectualization of Enterprise Activity for Economic Stabilization]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, no. 6 (2016): 121-125.
- Kis, S. Ya. "Naukovi osnovy intelektualizatsii diialnosti pidpriemstv" [Scientific Bases of Intellectualization of Activity of the Enterprises]: *dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.00.04*, 2016.
- Lepeiko, T. I., and Barkova, K. O. "Obgruntuvannia teoretychnykh zasad zviazku orhanizatsiinoi kultury ta stratehii pidpriemstva" [Substantiation of Theoretical Bases of Communication of Organizational Culture and Enterprise Strategy]. *Intelekt XXI*, no. 3 (2019): 66-73.
- Miahkykh, I. M. "Osnovni napriamky vdoskonalennia mekhanizmu upravlinnia intehrovanyu biznes-strukturamy (IBS) aviapidpriemstv" [Main Directions of Improvement of the Mechanism of Management of the Integrated Business Structures (IBS) of Aviation Enterprises]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Ser. : Ekonomichni nauky*, no. 6(3) (2014): 46-49.
- Mikhnyova, S. H. "Intelektualizatsiia ekonomiky: innovatsiine vyrobnytstvo ta liudskyi kapital" [Intellectualization of the Economy: Innovative Production and Human Capital]. <http://www.harmony.com.ua/text/2216.html>
- Poliakov, O. M. "Sutnist ta proiavy intelektualizatsii svitohospodarskoho rozvytku" [The Essence and Manifestations of Intellectualization of World Economic Development]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, no. 3 (2016): 84-88.
- Polous, O. V. "Upravlinnia mobilnistiu liudskoho kapitalu v umovakh transnatsionalnoho biznesu" [Human Capital Mobility Management in Transnational Business]. *Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi*, no. 3(59) (2017): 68-74.
- Rakova, L. N., and Karpenko, K. V. "Intelektualizatsiia pratsi ta tendentsii yii rozvytku v Ukraini" [Intellectualization of Labor and Tendencies of its Development in Ukraine]. *Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu*, no. 1(172) (2012): 206-211.
- Samoilenko, A. O. "Hlobalna intelektualizatsiia mizhnarodnoho rukhu liudskykh resursiv" [Global Intellectualization of the International Human Resources Movement]: *avtoref. dys. kand. ekon. nauk : 08.00.02*, 2016.
- Santo, B. "Tekhnologiya samoprevoskhodzhdeniya" [Technology of Self-transcendence]. <http://www.mag.innov.ru>
- Sardak, S., and Samoylenko, A. "National economies intellectualization evaluating in the world economy". *Ekonomichnyi chasopys-XXI*, no. 9-10(2) (2014): 4-7.
- Stupniker, H. "Formuvannia i otsinka intelektualnoho kapitalu pidpriemstva" [Formation and Evaluation of the Intellectual Capital of the Enterprise]. *Ekonomichnyi analiz*, no. 5 (2010): 189-192.
- Sytnyk, I. S. "Intelektualizatsiia system menedzhmentu promyslovykh pidpriemstv" [Intellectualization of Industrial Enterprise Management Systems]: *dys. ... d-ra ekon. nauk : 08.00.04*, 2018.

Стаття надійшла до редакції 31.10.2019 р.